

Waldemar Martyniuk

GRUNDBAUSTEIN POLNISCH JAKO PRZYKŁAD PROGRAMU
PROGOWEGO JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

PROBLEM

Uczestnicy kursów języka polskiego organizowanych przez placówki kształcenia dorosłych – Uniwersytety Ludowe (*Volkshochschule – VHS*) stanowią najliczniejszą grupę uczących się naszego języka w Republice Federalnej Niemiec. Corocznie organizowanych jest w ramach tej instytucji około 200 semestralnych kursów języka polskiego, w których bierze udział średnio 2000 uczestników.

Nauczanie języków obcych w Uniwersytetach Ludowych RFN prowadzone jest w oparciu o programy funkcjonalno-pojęciowe systemu certyfikowanego (*VHS-Zertifikat*). Formułują one cele nauczania i określają jego treści na dwóch poziomach: podstawowym (*Grundbaustein*) i certyfikatywnym (*Zertifikat*). Powstały one na fali dyskusji wokół prac programowych prowadzonych w ramach Projektu nr 4 Rady Europejskiej (*Council of Europe*) zmierzających do ustanowienia jednolitego systemu nauczania języków obcych w Europie, tzw. *unit/credit system*. Programy *VHS-Zertifikat* różnią się od programów Rady Europejskiej typu *The Threshold Level English*¹ czy *Un Niveau Seuil*² tym, że zostały opracowane dla potrzeb konkretnej instytucji prowadzącej nauczanie, czyli dla Uniwersytetów Ludowych.

Program *VHS-Zertifikat* jest typowym przykładem programu analitycznego, zwanego też semantycznym, pojęciowym lub funkcjonalnym, a także funkcjonalno-pojęciowym. Pierwszym tego rodzaju programem była propozy-

---

¹ J. A. van Ek, L. G. Alexander, *The Threshold Level English*, Strasbourg 1975.

² D. Coste, J. Courtillon, V. Ferenczi, M. Martins-Baltar, E. Papo, E. Roulet, *Un Niveau Seuil*, Strasbourg 1976.

cja Wilkinsa³, jej rozwinięciem kolejne programy dydaktyczne Rady Europejskiej. Program dydaktyczny *VHS-Zertifikat* składa się z trzech części:

- opisowej, zawierającej prezentację systemu *VHS-Zertifikat*, opis grupy uczących się (odbiorców) oraz charakterystykę przyjętych celów nauczania;
- inwentarzowo-słownikowej, zawierającej katalogi: funkcjonalno-pojęciowy i tematyczny wraz ze zbiorami ich eksponentów językowych oraz alfabetyczną listę użytego w tych zbiorach słownictwa, a także listę struktur gramatycznych;
- formalnej, zawierającej model testu wraz z instrukcją przeprowadzania egzaminu końcowego oraz jego oceny.

System *VHS-Zertifikat* stosowany jest w krajach o zbliżonym systemie kształcenia pozaszkolnego dorosłych, stowarzyszonych w organizacji pod nazwą Międzynarodowa Konferencja Certyfikatoza, czyli w RFN, Danii, Holandii, Szwecji, Szwajcarii i Austrii. Programy *VHS-Zertifikat* nie stanowią jednak dokumentu obowiązującego, to znaczy prowadzący kursy nie są zobligowani do nauczania ściśle według tych programów. Byłoby to niemożliwe ze względu na wysoce heterogeniczny i wciąż zmieniający się skład grup kursowych, a także sprzeczne z postulowaną w tych programach zasadą orientacji procesu nauczania przede wszystkim według potrzeb i możliwości danej grupy uczących się. Rola dokumentów programowych polega na zapewnieniu materiału kontrolnego, który dając możliwość indywidualizacji nauczania, zabezpiecza realizację celów prowadzących do rozwinięcia kompetencji komunikacyjnej w danym języku.

Nauczanie języka polskiego na kursach VHS odbywa się poza systemem *VHS-Zertifikat*, brak jest bowiem programu tego typu – brak jest też jakiegokolwiek innego dokumentu programowego, który określałby cele i treści nauczania dla kursów j. polskiego w Uniwersytetach Ludowych. Prowadzący nauczanie lektorzy zdani są więc w kwestii doboru treści nauczania na własne wyczucie i doświadczenie oraz na dostępne aktualnie na rynku księgarskim Republiki Federalnej podręczniki. W sytuacji, gdy podręcznik wyznacza program, niepokojący jest fakt, iż, jak wynika z opracowania Centrali Pedagogicznej Związku Uniwersytetów Ludowych (*Pädagogische Arbeitsstelle des Deutschen Volkshochschulverbandes*) we Frankfurcie nad Menem, żaden z używanych na kursach podręczników języka polskiego nie spełnia specyficznych wymogów nauczania języków obcych w ramach pracy Uniwersytetów Ludowych. Wynika stąd potrzeba opracowania dokumentu programowego typu *VHS-Zertifikat* także dla języka polskiego. W chwili obecnej jest to przedsięwzięcie utrudnione ze względów formalnych – Polska nie należy bowiem do Międzynarodowej Komisji Certyfikatozej i nie stosuje programów nauczania języków obcych tego systemu. Zważywszy jednak pilną

³ D. A. Wilkins, *Linguistics and Language Teaching*, London 1972.

potrzebę znacznej grupy uczących się należy podjąć działania w celu zapewnienia nauczaniu języka polskiego w Republice Federalnej Niemiec właściwego poziomu.

Pierwszym krokiem na tej drodze może być omówiona w dalszej części pracy propozycja programowa stopnia podstawowego języka polskiego – *Grundbaustein Polnisch*.

ETAPY I METODY PRACY, PRZEPROWADZONE BADANIA

Propozycja programowa *Grundbaustein Polnisch* jest rezultatem badań i analiz przeprowadzonych według modelu modyfikacji programu nauczania języka obcego (*Language Program Modification*) proponowanego przez Y. Yalden⁴. Podstawę opracowania zmian programowych stanowi w tym modelu konfrontacja opisu programu istniejącego (*program in use*) z opisem programu docelowego (*program projected*) opartego na rezultatach potrzeb uczących się.

Punktem wyjścia w kierunku modyfikacji programu nauczania języka polskiego w Uniwersytetach Ludowych Republiki Federalnej Niemiec jest obszerna analiza uczestników kursów. Badanie publiczności przeprowadzone w 11 placówkach VHS z terenu całej Republiki Federalnej w semestrze wiosenno-letnim 1987 służyło zebraniu danych dotyczących trzech grup zagadnień:

- charakterystyki kursów,
- charakterystyki uczestników kursów,
- charakterystyki motywacji i wpływających stąd potrzeb uczestników kursów.

Badanie publiczności przeprowadzono przy pomocy ankiety składającej się z dwóch części:

- formularza osobowego,
- formularza motywacyjnego.

Przy opracowywaniu formularzy ankietowych wzięto pod uwagę prace powstałe w ramach *Modern Language Project* Rady Europejskiej (m. in. R. Richterich, J. L. Chancerel⁵), a także wyczerpujące typologie zagadnień ankietowych służących określeniu programu nauczania języka obcego, zawarte w pracach Munby'ego⁶.

W ankiecie wzięło udział 112 respondentów. W odniesieniu do charakterystyki uczestników kursów analiza wykazała m. in., że:

⁴ J. Yalden, *The Communicative Syllabus: Evolution, Design and Implementation*, Pergamon 1983.

⁵ R. Richterich, J. L. Chancerel, *Identifying the Needs of Adults Learning a Foreign Language*, Pergamon 1977.

⁶ J. L. Munby, *Communicative Syllabus Design*, Cambridge 1978.

– najliczniejszą grupę wśród ankietowanych stanowili emeryci i renciści oraz gospodynie domowe w wieku powyżej 40 lat, a także pracownicy umysłowi i urzędnicy w wieku 30–59 lat – te dwie grupy wiekowo-zawodowe objęły razem prawie 3/4 ogółu respondentów;

– zdecydowaną przewagę liczebną wśród uczestników kursów mają kobiety (70% ankietowanych);

– większość uczestników kursów legitymuje się wykształceniem średnim (60%) lub wyższym (30%);

– język polski jest dla ankietowanych trzecim lub czwartym najczęściej językiem, którego się uczą;

– sposobem pracy najlepiej znanym uczestnikom ankiety z kursów językowych jest metoda tradycyjna (tłumaczenie tekstów, objaśnienia i ćwiczenia gramatyczne – przywiązanie do takiej metody pracy nad językiem zadeklarowało 78% ankietowanych);

– 3/4 ankietowanych zna nasz kraj osobiście, większość z nich była w Polsce trzy i więcej razy;

– najwyżej oceniają uczestnicy ankiety swoje umiejętności w zakresie czytania tekstów polskich, najniżej zaś możliwości mówienia po polsku;

– większość ankietowanych stwierdza, że rzadko ma okazję kontaktu z językiem polskim poza kursem – podaje tak 57%, 20% nie stwierdza takiej możliwości wcale.

Śród wypowiedzi dotyczących charakterystyki kursu zwracają uwagę następujące kwestie:

– w ocenie ankietowanych największy nacisk kładzie się na kursach na rozwijanie sprawności mówienia, najmniej zaś uwagi poświęca się nauczaniu tzw. *Landeskunde*, czyli wiedzy o Polsce, o życiu codziennym i kulturze naszego kraju (zwraca tu uwagę pewna istotna niespójność: pierwszeństwo dawane w opinii uczestników kursów rozwijaniu sprawności mówienia nie daje pożądanego rezultatu – ankietowani oceniają swój poziom zaawansowania najniżej właśnie w odniesieniu do mówienia w języku polskim, jest to więc jeszcze jeden istotny argument na rzecz konieczności modyfikacji istniejącego programu);

– najpowszechniej stosowaną formą pracy na zajęciach jest głośne czytanie, w dalszej kolejności idą objaśnienia gramatyczne, powtarzanie za lektorem i tłumaczenie;

– do najczęściej używanych podręczników należą trzy pozycje: 1) N. Damerau, *Langenscheidts Praktisches Lehrbuch Polnisch*, 1967; 2) W. Bisko, S. Karolak, D. Wasilewska, R. Tertel, *Mówimy po polsku, Polnisch für Anfänger*, 1968; 3) J. Kotyczka, M. Szymański, *Mówimy po polsku, podręcznik szkolny* 1971,

– w ciągu jednego semestralnego kursu grupy początkujące realizują 5–6 jednostek lekcyjnych podręcznika.

Analiza wypowiedzi motywacyjnych wskazuje na to, że głównym źródłem zainteresowania językiem polskim są kontakty z Polską, z ludźmi w Polsce, z polską kulturą. Uczestnicy kursów podejmują naukę języka polskiego w celu wzmocnienia istniejących już i nawiązania nowych kontaktów z ludźmi w Polsce, widzą w tym szansę lepszego porozumienia między obydwojma narodami. Znaczna część uczestników kursów pochodzi z terenów obecnie należących do Polski i utrzymuje kontakt z ludźmi na tych terenach żyjącymi. Choć planowany urlop w Polsce jest dość często wymieniany jako jeden z powodów podjęcia lub kontynuowania nauki języka polskiego, to należy stwierdzić, że przeważnie nie chodzi tu o urlop w znaczeniu ściśle turystycznym – zwykle jest to urlop połączony z odwiedzinami u krewnych i znajomych. Pewne, choć nieco mniej istotne dla uczestników kursów, znaczenie posiada aspekt społeczno-towarzyski uczestnictwa w grupie kursowej oraz fakt ogólnego zainteresowania językami obcymi. Niektórzy z ankietowanych podkreślali rolę języka polskiego jako pośrednika w uzyskaniu dostępu do kultur słowiańskich w ogóle. Badanie wykazało, że kontakty wewnątrz własnego kraju, także z ludźmi polskiego pochodzenia, nie stanowią źródła uczestnictwa w kursach. Wśród ankietowanych znalazły się też jedynie nieliczne osoby pochodzenia polskiego. Na samym końcu, a więc zupełnie bez znaczenia dla nauczania języka polskiego w Uniwersytetach Ludowych RFN, znalazły się względy społeczne (prestż, uznanie itp.), a także względy zawodowe, które stanowią silne źródło motywacji uczestników kursów tzw. języków światowych, jak angielskiego czy francuskiego.

Otrzymane dane dotyczące charakterystyki kursów potwierdziły wyrażone na wstępie przypuszczenie, że program nauczania określany jest przez stosowany w danej grupie kursowej podręcznik. Przyjęto więc założenie, że program istniejący (*program in use*) w początkowym okresie nauczania zawiera się w programie tych podręczników, które używane są najczęściej. Za program docelowy (*program projected*) przyjęto opis treści nauczania obowiązujący w systemie *VHS-Zertifikat*.

Dla potrzeb konfrontacji programu istniejącego z programem docelowym przyjęto zasady analizy profilowej podręczników (*Profilanalyse*) sformułowane przez Hansa-Eberharda Piepho⁷, który postuluje oparcie analizy materiału glottodydaktycznego o opracowany wcześniej profil docelowy, dostosowany do potrzeb danej grupy uczących się. Przedmiot analizy zawężono do wymienionych wyżej trzech podręczników dla początkujących w związku z obraniem stopnia podstawowego systemu *VHS-Zertifikat*, czyli programu *Grundbaustein* za profil docelowy. O wyborze programu *Grundbaustein* na profil docelowy zdecydowały zaś dwa fakty:

⁷ H. E. Piepho, *Wie man Unterrichtswerke beurteilt. Systematische Lehrwerkanalyse als Grundlage einer lernergerichteten Unterrichtsplanung*, „Lehrmittel Aktuell” 1976, 2, s. 46–49.

– po pierwsze: jak wykazała analiza danych ankietowych, większość kursów języka polskiego w Uniwersytetach Ludowych RFN to kursy dla początkujących i słabo zaawansowanych;

– po drugie: objętość podręczników dla początkujących nie gwarantuje ciągłości pracy przez co najmniej 6 semestrów kursu (czas przewidziany na osiągnięcie celów programu *VHS-Zertifikat*), zapewnia zaś materiał wystarczający na co najmniej 4 semestry nauki (przewidziane na zrealizowanie programu stopnia podstawowego) – wskazują na to dane dotyczące tempa pracy na kursach uzyskane poprzez analizę publiczności (5–6 jednostek lekcyjnych na semestr).

Jako kryteria analizy zawartości trzech wymienionych wyżej podręczników przyjęto następujące kategorie, składające się na opis programu nauczania stopnia podstawowego *Grundbaustein*:

- sytuacja (raczej jeden jej element: miejsce akcji, ang. *setting*),
- role,
- tematy,
- rodzaje tekstu,
- intencje językowe i wypowiedzenia ogólne,
- kategorie gramatyczne.

Jako uzupełnienie zastosowano dwie kategorie dodatkowo określające charakter materiału podręcznikowego i jego zawartość, czyli:

- rodzaje ćwiczeń/zadań,
- wiedza o kraju, realia (*Landeskunde*).

Każda z jednostek lekcyjnych analizowanych podręczników opisana została w wymienionych kategoriach. Interpretacji językowych eksponentów intencji (funkcji pragmatycznych) i wypowiedzeń (pojęć) ogólnych dokonywano na zasadzie pozytywnej oceny standardowych sposobów realizacji danej intencji czy danego pojęcia w języku polskim.

Rozpisany według zastosowanych kryteriów materiał podręczników pozwala w pełni zorientować się w charakterze i celach poszczególnych jednostek lekcyjnych, jak i całości programu danego podręcznika. Staje się on w ten sposób przejrzystym zbiorem jednostek dydaktycznych, z którego lektor realizujący nauczanie może wybierać i rozwijać treści stosownie do potrzeb danej grupy uczących się. W tej funkcji prezentowana analiza służyć może prowadzącym zajęcia według analizowanych podręczników lektorom, traktowana zaś modelowo użyta być może jako efektywny instrument przygotowania do pracy z dowolnym materiałem glottodydaktycznym.

Inną, ważniejszą z punktu widzenia niniejszej pracy funkcją tak przeprowadzonej analizy jest fakt, że jako analiza materiału zawartego w podręcznikach przy założonym profilu docelowym pozwala ona stwierdzić, na ile program proponowany przez dany podręcznik odpowiada docelowemu, pożądanemu programowi stopnia podstawowego *Grundbaustein*. W tej funkcji

analiza profilowa podręczników stanowi podstawę zamierzonej modyfikacji programu nauczania języka polskiego w Uniwersytetach Ludowych RFN.

Zestawienia szczegółowego badania zawartości poszczególnych jednostek lekcyjnych podręczników według zastosowanych kryteriów analizy wykazały wiele istotnych braków w warstwie funkcjonalnej i tematycznej materiału, w odniesieniu do różnorodności tekstów, a także do sytuacji komunikacyjnych, w których prezentowany jest język. Oto najważniejsze z nich:

- we wszystkich trzech podręcznikach zdecydowanie najczęstszym miejscem akcji jest mieszkanie bohaterów tekstów – z zestawu przewidzianego do realizacji w ramach programu *Grundbaustein* brak jest m. in. prezentacji języka w sytuacji *W podróży*;

- język prezentowany jest wyłącznie w komunikacji między rodzimymi jego użytkownikami, bądź także z udziałem mówiących bezbłędnie po polsku cudzoziemców, dominuje komunikacja wewnątrz rodziny, względnie między przyjaciółmi; spośród ról przewidzianych do prezentacji w ramach programu *Grundbaustein* brakuje m. in. roli typu *Pasażer, podróżny*, w bardzo ograniczony sposób ilustruje się użycie języka w sytuacji *Turysta w obcym mieście*;

- z dziewięciu zakresów tematycznych programu *Grundbaustein* pełną ich prezentację w badanych podręcznikach stwierdzono tylko w trzech przypadkach – dotyczy to tematów: *Miejscowości, Życie codzienne, Jedzenie i picie*;

- w jednym z podręczników (Kotyczka, Szymański) pominięty został całkowicie zakres tematyczny *Praca*, pozostałe prezentują jedynie eksponenty jednego z podtematów tego zakresu – *Warunki pracy, czas pracy, urlop*; temat *Środki masowego przekazu, aktualne informacje* obecny jest jedynie w jednym podręczniku i to tylko w formie tytułów prasowych; brak jest także eksponentów tematu *Warunki życia*;

- we wszystkich trzech podręcznikach występują wyłącznie teksty specjalnie preparowane dla celów podręcznikowych; rodzajem tekstu, który dominuje, jest pewien typ relacji z elementami dialogu lub polilogu, tzn. tekstu pisanego zachowującego pozory tekstu mówionego; z programu *Grundbaustein* pominięte zostały teksty typu: *lisi, wiadomości prasowe, reportaże i artykuły na tematy ogólne, ogłoszenia*;

- spośród intencji językowych i wypowiedzi ogólnych programu *Grundbaustein* najszerzej prezentowane były eksponenty intencji z grupy *Wzywianie do działania* oraz grupy *Kontakty społeczne* – najsłabiej wypadła ilustracja intencji z grupy *Uczucia i nastroje* oraz *Przebieg rozmowy*.

Te i inne braki stwierdzone w materiale zbadanych podręczników prowadzą do stwierdzenia konieczności modyfikacji programu nauczania celem lepszego zaspokojenia potrzeb uczących się oraz realizacji wynikających stąd celów i treści nauczania, zgodnie z przyjętym profilem docelowym w postaci programu stopnia podstawowego *Grundbaustein*. Umożliwieniu modyfi-

kacji programów nauczania języka polskiego na kursach Uniwersytetów Ludowych w tym kierunku służyć ma propozycja programowa *Grundbaustein Polnisch*⁸.

PROPOZYCJA PROGRAMOWA GRUNDBAUSTEIN POLNISCH

Przedstawiona propozycja nie stanowi gotowego dokumentu programowego *Grundbaustein Polnisch*, w formie, w jakiej istnieją programy tego typu dla języków certyfikacyjnych. Jest to jedynie logiczne uzupełnienie przedstawionych wcześniej analiz, oparte w znacznej części na ich rezultatach, dające możliwość modyfikacji programów nauczania języka polskiego na kursach w Uniwersytetach Ludowych Republiki Federalnej w kierunku profilu *Grundbaustein*.

Pierwszą część propozycji stanowi zbiór eksponentów intencji językowych i wypowiedzi ogólnych w języku polskim. Celem dostosowania do systemu *VHS-Zertifikat* zachowano w nim układ kategorii programów *Grundbaustein*, z jednym wszakże wyjątkiem. Kategorię *Kontrolowanie przebiegu rozmowy* podzielono wskutek znacznej liczby zgromadzonych tu eksponentów na dwie kategorie: *Podtrzymywanie rozmowy*, *Kontrolowanie przebiegu rozmowy*.

Zbiór eksponentów intencji językowych i wypowiedzi ogólnych powstał w oparciu o:

- dokonaną analizę materiału językowego omawianych podręczników,
- modele dydaktyczne proponowane przez U. Awdiejew w pracy *Nauczanie mówienia w języku polskim jako rozwijanie kompetencji komunikacyjnej*⁹, powstałe w wyniku badań nagrań języka mówionego,
- doświadczenie własne autora.

Wykorzystano przy tym także istniejące skrypty i podręczniki do nauczania języka polskiego cudzoziemców stanowiące próby oparcia programu nauczania na zasadach funkcjonalno-pojęciowego opisu języka (m. in. Martyniuk¹⁰). Podstawę prezentowanego zbioru stanowią jednak eksponenty uzyskane drogą analizy profilowej podręczników. Przy doborze eksponentów

⁸ W połowie 1989 r. ukazał się nowy podręcznik języka polskiego A. K ö t t g e n, *Spotkania. Ein Polnischlehrwerk für Erwachsene*, München 1989. Zestaw ten obejmuje podręcznik prowadzący, zeszyt ćwiczeń, kasety audio i zeszyt nauczyciela. Wyrównuje on w znacznym stopniu braki analizowanych tu podręczników. Z jego oceną należy się jednak wstrzymać do czasu wprowadzenia do szerokiego zastosowania na kursach VHS.

⁹ U. Awdiejew, *Nauczanie mówienia w języku polskim jako rozwijanie kompetencji komunikacyjnej* (maszynopis rozprawy doktorskiej), Kraków 1984.

¹⁰ W. Martyniuk, *Porozmawiajmy po polsku! Skrypt do nauki języka polskiego* (materiał powielony), Kraków 1982; tenże, *Mów do mnie jeszcze! Podręcznik języka polskiego dla średniozaawansowanych*, Kraków 1986.

kierowano się zasadami selekcji i gradacji materiału przyjętymi w programie *Waystage English*¹¹. O wyborze eksponentów do zbioru stopnia podstawowego decydowały więc:

- uniwersalność, to jest możliwość użycia w większej liczbie sytuacji komunikacyjnych,
- standardowość,
- stopień skomplikowania struktury,
- adekwatność do potrzeb uczących się (punkt odniesienia stanowiły tu rezultaty badania publiczności kursów).

Tak powstały materiał przedstawiono w ośmiu podzbiorach zgodnie z podziałem stosowanym w programach *Grundbaustein*. Podział ten przedstawia się następująco:

1. Kontakty społeczne:

- zwracanie czyjejs uwagi, nawiązywanie kontaktu,
- przedstawianie się/kogoś,
- powitanie,
- pytanie o samopoczucie (stereotypy powitalne),
- pożegnanie,
- składanie życzeń,
- wyrażanie uznania, komplementu,
- podziękowanie,
- przepraszanie,
- zapraszanie;

2. Przebieg rozmowy:

- rozpoczynanie rozmowy, włączanie się do rozmowy,
- podtrzymywanie rozmowy,
- kontrolowanie przebiegu rozmowy,
- kończenie wypowiedzi, rozmowy;

3. Przekazywanie informacji:

- nazywanie, definiowanie, identyfikowanie,
- uzasadnianie,
- określanie celu, przeznaczenia,
- relacjonowanie wypowiedzi własnych lub osób trzecich;

4. Obietnica, oferta:

- obiecywanie, zapewnianie,
- oferowanie zrobienia czegoś;

5. Zajmowanie stanowiska:

- wyrażanie opinii, przekonania,
- wyrażanie ważności,

¹¹ J. A. van Ek, L. G. Alexander, M. A. Fitzpatrick, *Waystage English*, Strasbourg 1977; Pergamon, Oxford 1980.

- wyrażanie niepewności,
  - potwierdzanie,
  - zaprzeczanie,
  - przytakiwanie i negacja;
6. Uczucia i nastroje:
- wyrażanie sympatii i antypatii,
  - wyrażanie nadziei, troski, zmartwienia,
  - wyrażanie życzenia,
  - wyrażanie radości, żalu, smutku i współczucia,
  - wyrażanie upodobania,
  - wyrażanie zadowolenia i niezadowolenia,
  - wyrażanie obojętności, dystansu,
  - wyrażanie rozczarowania;
7. Wzywanie do mówienia (działania) lub do ich zaniechania:
- pytanie, wzywanie do mówienia,
  - prośba, wzywanie do działania,
  - prośba o przyzwolenie i przyzwalanie,
  - proponowanie, przyjmowanie i odrzucanie propozycji,
  - doradzanie i odradzanie,
  - zabranianie;
8. Wypowiedzenia ogólne:
- wyrażanie cechy, właściwości, stanu w odniesieniu do rzeczy, procesów, faktów, osób,
  - wyrażanie posiadania, przynależności,
  - wyrażanie relacji w przestrzeni (miejsce i kierunek),
  - wyrażanie relacji czasowych,
  - wyrażanie sposobu,
  - wyrażanie możliwości, zdolności,
  - wyrażanie konieczności,
  - wyrażanie warunku i konsekwencji,
  - porównywanie.

Drugą część propozycji programowej *Grundbaustein Polnisch* stanowi zbiór eksponentów tematycznych, uporządkowany według kategorii stosowanych w programach systemu *VHS-Zertifikat*. Selekcji materiału do zbioru dokonano w oparciu o analizę materiału językowego podręczników konfrontując zawarty w nich materiał tematyczny z Listą Słownictwa Początkowego Komisji Ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej do opracowania danych naukowych do nauczania języka polskiego jako obcego, której przewodniczy doc. dr hab. W. Miodunka, odrzucając wykraczające poza ramy tej listy eksponenty oraz dodając brakujące w podręcznikach eksponenty tematyczne Listy. Tak powstały materiał prezentowany jest w następujących dziewięciu zakresach tematycznych:

1. Człowiek,
2. Mieszkanie,
3. Miejscowości,
4. Praca,
5. Życie codzienne,
6. Jedzenie i picie,
7. Zdrowie i higiena osobista,
8. Środowisko naturalne,
9. Środki masowego przekazu, informacje aktualne.

Ostatnią częścią propozycji jest lista struktur gramatycznych. Zawarto w niej te zagadnienia strukturalne, które wystąpiły w materiale językowym zbioru funkcjonalnego i tematycznego – inaczej mówiąc, poznanie których warunkuje prawidłową realizację intencji językowych i wypowiedzi ogólnych oraz tematów w języku polskim na poziomie stopnia podstawowego (*Grundbaustein*).

Przedstawiona propozycja programowa stanowić będzie pomoc dla lektorów prowadzących nauczanie na kursach w Uniwersytetach Ludowych, zdanych dotychczas jedynie na podręcznik i własne doświadczenie. Opracowana została ona z uwzględnieniem wszystkich najnowszych materiałów charakteryzujących funkcjonalno-semantyczną stronę współczesnego języka polskiego.

W zamierzeniu autora ma ona być krokiem w kierunku opracowania i opublikowania pełnej formy dokumentu programowego *Grundbaustein Polnisch*, a następnie *VHS-Zertifikat Polnisch*. Pozwoli to, zdaniem autora, nadać nauczaniu języka polskiego na kursach w Uniwersytetach Ludowych Republiki Federalnej Niemiec celowy i efektywny charakter oraz podnieść jego poziom na równi z poziomem nauczania języków certyfikatowych.